

“Klokken 2 var den længselsfuldt
forventede Tid, da jeg skulde
faae see Bergens Musæum”

‘Two o’clock was the time I had yearned for,
when I would see Bergens Museum’

Bergen, mandag 9. august 1841

Bergen, Monday 9 August 1841

Velkommen til Bergens Museum

Welcome to
Bergens Museum

MUSEUM

MOSBY

Stiftsamt- mann med helseplager

County Governor with
health problems

Christie var født i Kristiansund i 1778. Til Bergen kom han først som 10-åring for å gå på Latinskolen. Seks år senere ble han «dimmitert» av rektor Arentz til universitetet i København. Her ble han i 14 år, først som student, siden som byråkrat i den dansk-norske regjeringen. I 1808 var han tilbake i Bergen, først som sorenskriver i Nordhordland, senere som stiftsamtmann i Bergenhus, statsmaktens øverste representant i denne delen av landet.

Men ikke alt gikk på skinner. Tidlig på 1820-tallet var Christie i dårlig slag. Han ble stadig svimmel, hadde synsforstyrrelser, kunne til og med besvime. «Nerveslag» eller «slagtilfælde» kalte man det. Hadde det blitt for mye for stiftsamtmannen?

Det hadde vært mange år med mye arbeid, og så var han jo veldig sosial og glad i god mat og drikke. Eller kanskje var det noe helt annet som lå bak? Det mumles om «et familieanliggende». Christie var kjent som «Kvindekjær», men hadde aldri stiftet familie. Nå sto likevel to unge gutter fra København plutselig på trappen.

Moren, tjenestepiken Karen Marie Berg, var død, og Johann Carl og Wilhelm hadde reiste til sin far i Bergen.

Christie trengte en pause, og fikk innvilget permisjon med lønn av kongen. Bare fire dager etter sønnenes ankomst forlot han Bergen. Med seg hadde han apoteker Monrad og tjeneren Friedrich. Målet var kurbyen Karlsbad i Böhmen, kjent for sine helsebringende vannkilder.

E. Westerberg lith.

Ern. Bærentzen & Co lith. Inst.

Over: Kurbyen Karlsbad, omtrent på den tiden da Christie besøkte den.

Above: Karlsbad by the time Christie visited this resort town. Bilde/Image: Wikimedia Commons

Christies reise. Kurbad og museer

Christie's journey.

Spas & museums

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

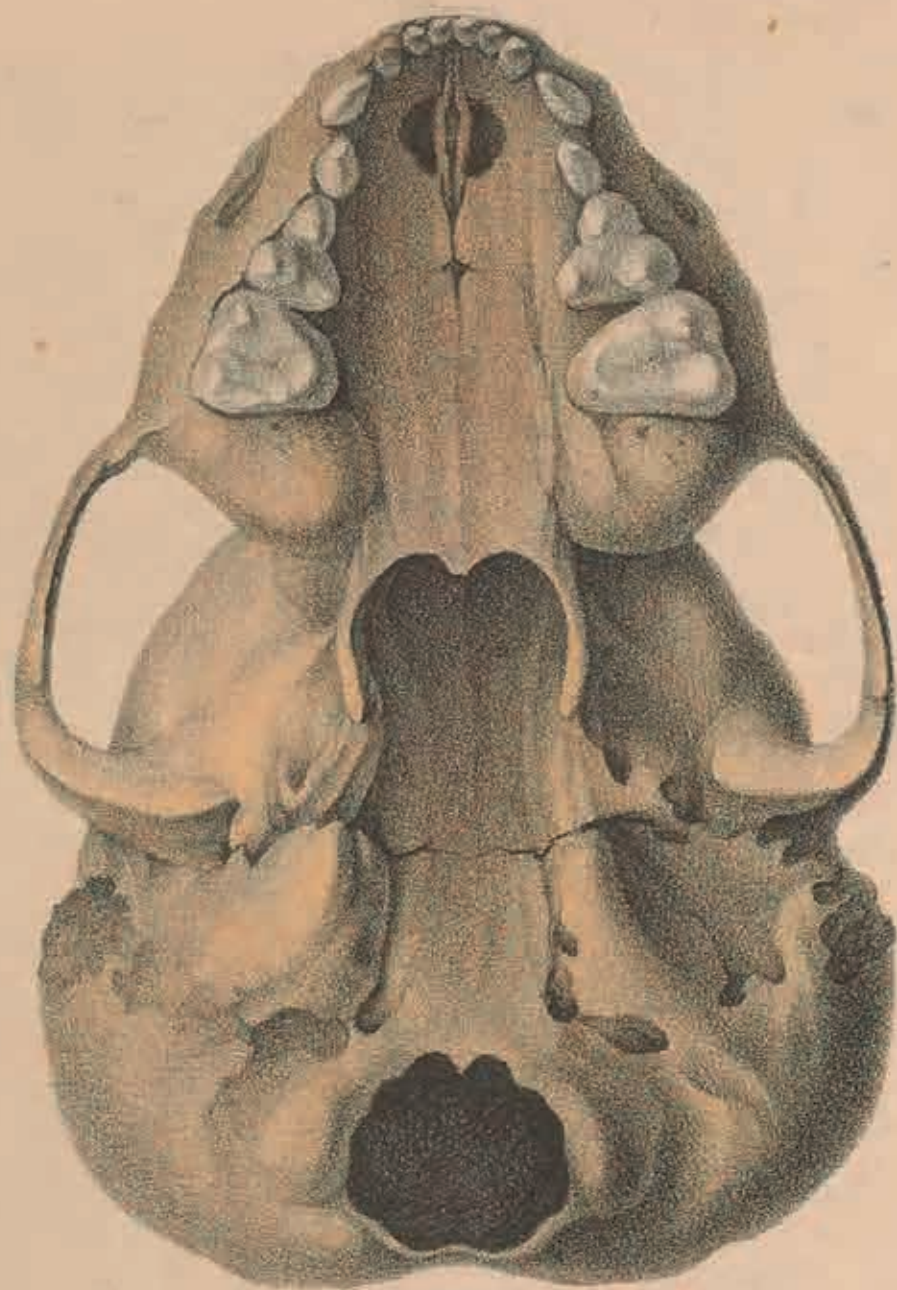

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Schädel von *Enydris marina*
im jugendlichen Zustand.

Over: Ved museet i Berlin ble det jobbet systematisk. Plansje, Berlin, 1820-tallet.

Above: Work was done systematically and methodically at the museum in Berlin.

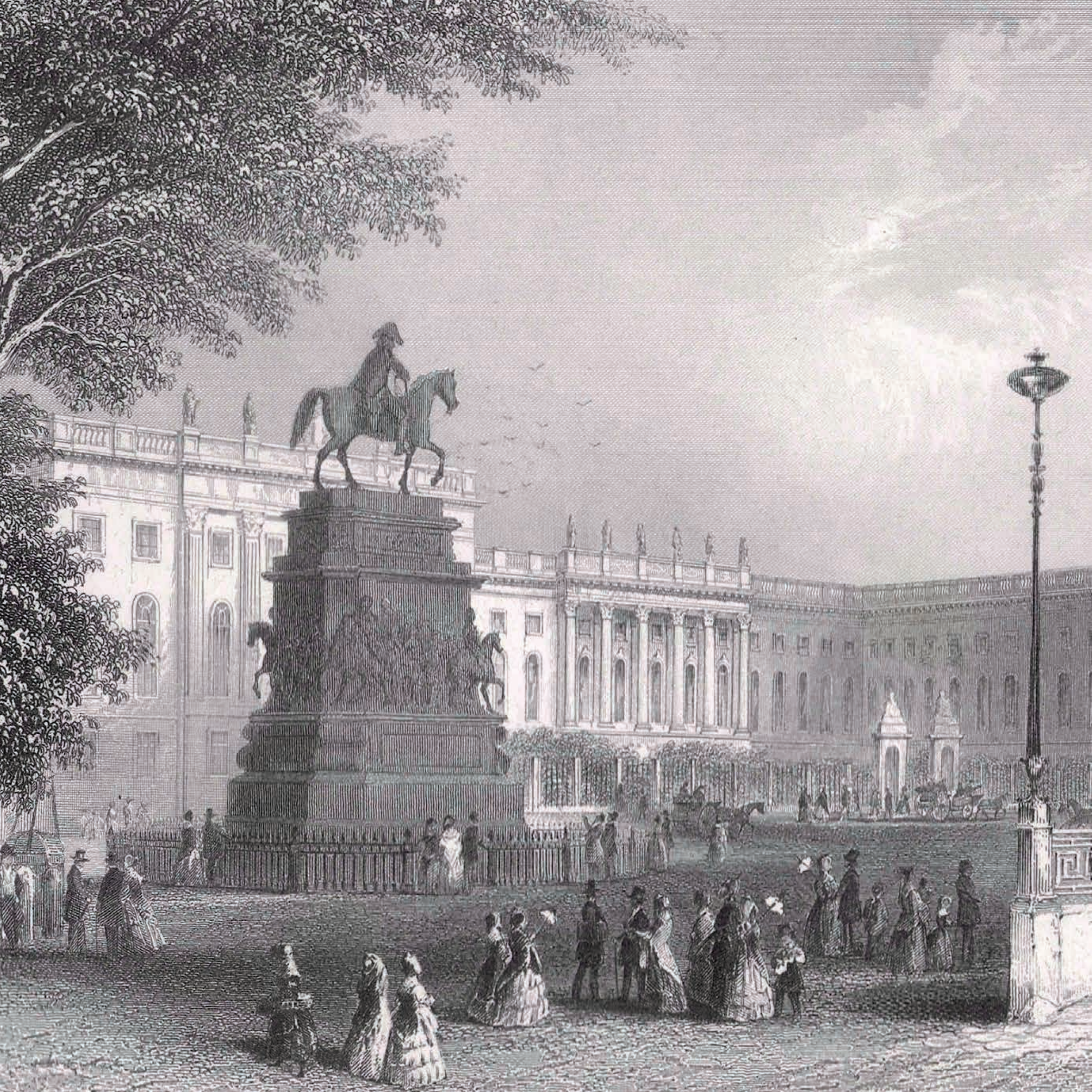
Poster, Berlin, 1820s. Bilde/Image: Wikimedia Commons

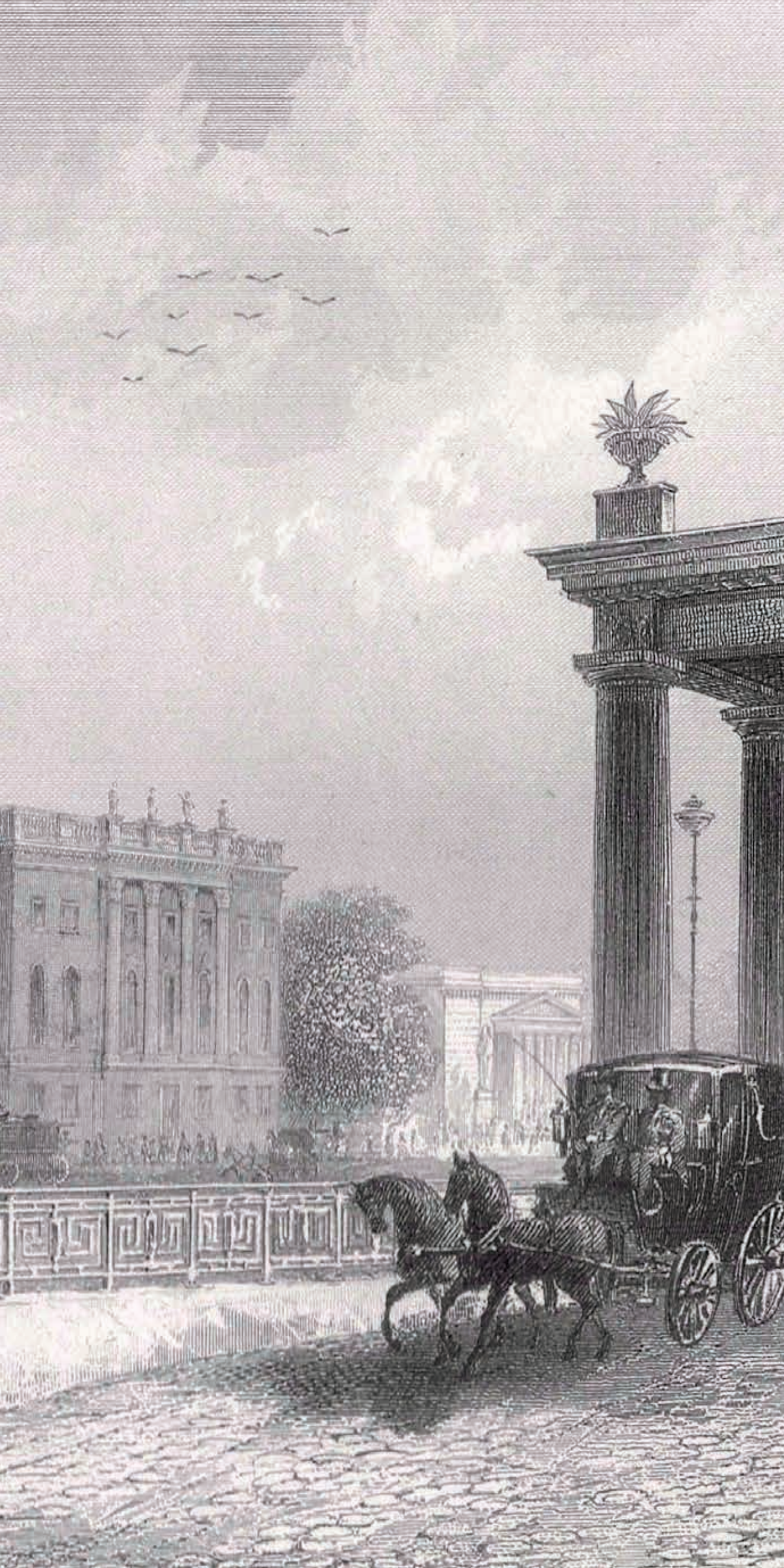
Venstre: Christie så mye flott i Dresden, blant annet «... et Skib, alt forfærdiget af Elfenben».

Left: Christie saw many great things in Dresden. One of them was “... a Ship, all of it made by Ivory”.

Bilde/Image: Wikimedia Commons

Museene var en viktig komponent da Berlin-universitetet ble opprettet i 1810. Det var også ideen om unge menneskers karakterdannelse i møtet med fri forskning. Berlin-universitetet ble raskt ledende i Tyskland, og var forbildet da Norge fikk sitt universitet i 1811.

Free research was considered formative of young people's character, and the museums were important when establishing University of Berlin in 1810. The institution soon became German's leading university, and an ideal when the first university in Norway opened its doors in 1811.

Bilde/Image: Wikimedia Commons

Christie og følget nådde Karlsbad den 21.juli 1823, etter tre ukers ferd med hest og vogn gjennom lappeteppet av tyske stater. Dagen etter kom legen og ga ham en diett og plan for kildevanninntak under oppholdet.

9de august:

3 Mühlbr. 5 Theresiæ. I dag gjorde jeg bekjentskap med Fru Wegelin fra Stockholm og hendes lille Datter. – Komedien: das Concert im Krahwinkel gav meg en ganske morsom Aften.

11te august:

3 Mühlbr. 3 Theresiæ. Deels af Dovenskab og deels fordi jeg saa gjerne ønskede at kunne berette Noget om min Helbreds Forbedring, havde jeg hidintil opsat at skrive hjem.

12te august:

3 Mühlbr. 5 Theresiæ. I Eftermiddag foretog jeg mig en trættende Spadseretour op paa og over de højeste Fjelde, østenfor Carlsbad.

Hjemme i Norge tilhører han samfunnets absolutte elite, men i Karlsbad forvandles Christie til en lett forundret betrakter av den europeiske overklassen. Ganske raskt ser han forskjellen på de virkelig syke – som ham selv – og de som er der for å se og bli sett. Disse menneskene, bemerker han, går bare til kildene i oppholdsvær og har like mange «Morgen-Habitter» som det er dager i uken. De spaserer «fra en Boutique til den anden», ustanselig samtalende om «hvornaar de fornemste Personer skulle indfinde sig». To ganger i uken er det ball i den Sachsiske Sal. Å utebli derfra «strider imod bon ton».

Christie gjorde alt riktig i Karlsbad. Han promenerte, spiste sunt og inntok nøye tilmålte mengder vann fra de riktige kildene. Men etter en måned var tilstanden den samme. Desto bedre da, at han på hjemveien tok seg god tid til å studere og hente inspirasjon fra noen av Europas ypperste museer og samlinger. Som i Dresden, der han med J. C. Dahl som guide, besøkte det kongelige galleri, rustkammeret, naturaliesamlingen og det spektakulære museet «Grünes Gewölbe». Eller som i Berlin, der han fikk se universitetsmuseet – en storslått forskningsinstitusjon.

Christie var full av inspirasjon da han returnerte til Bergen rett før jul 1823.

Kanskje var Norges første museum et resultat av en sykmelding?

Christies Museum

Christie's museum

Drøyt ett år etter hjemkomsten fra kur-reisen så Bergens første museum dagens lys. Det gikk raskt å samle inn gjenstander. Med biskopen og den nylig avgåtte stiftsamtmannen i spissen hadde museet autoritet når man søkte etter oldsaker rundt omkring på landsbygda.

Prestestanden var også et nyttig redskap, og byttehandler med andre museer var vanlig.

Som Ivar Aasen så i 1841 fikk museet også inn gjenstander fra kulturer på andre kontinenter.

Etter åtte år hadde museet samlet inn drøyt 8600 gjenstander – 769 oldsaker, 4000 naturgjenstander og 3000 mynter og medaljer, i tillegg til noe kunst og en del bøker.

Bergens museum ble til i en overgangsfase for museene. Så langt hadde historie og natur blitt oppfattet som uforanderlige. Nå var dette i endring. Mens Carl von Linné i sitt arbeide med klassifikasjonssystemet for dyr og planter på 1700-tallet mente artene var statiske, hevdet de fleste naturforskere ut på 1800-tallet at det hadde skjedd en utvikling, Christie inkludert.

Det samme gjaldt historien, som ble sett på som ubevegelig til godt inn på 1800-tallet.

Den var «livets læreremester», eksemplenes arena.

På sin reise gjennom Europa kunne Christie se endringene selv. Noen steder, som i Dresden, handlet det fortsatt mest om det enestående, det skjønne og spektakulære, en arv fra 15- og 1600-tallets såkalte raritetskabinetter. Andre museer var mer moderne. De var gjerne basert på systematisering der arter og ting skulle ordnes og det typiske erstatte det spesielle.

Museet i Bergen rommet nye, men også gamle tanker. Christie var nok mer tradisjonell på historie- enn på natursiden. Museumsinvitasjonens «herlige Monumenter» handler først og fremst om oldsakenes verdi som minner om forfedrenes bragder, ikke som kilder til historiske tider og det som kjennetegner dem.

Ivar Aasen slet med selvtilliten da han gikk rundt i Bergen med herbariet og språksamlingen sin. Men utfallet ble lykkelig: bergenserne anbefalte ham, og året etter reiste han Norge rundt med stipend fra Vitenskapsselskapet.

Ivar Aasen was not very confident walking around in the streets of Bergen with his herbarium and his collection of Norwegian words. Luckily, the outcome was good. With recommendations from the town's important men, he received a scholarship from The Royal Norwegian Society of Sciences and Letters. The following year, he started travelling to investigate the Norwegian dialects.

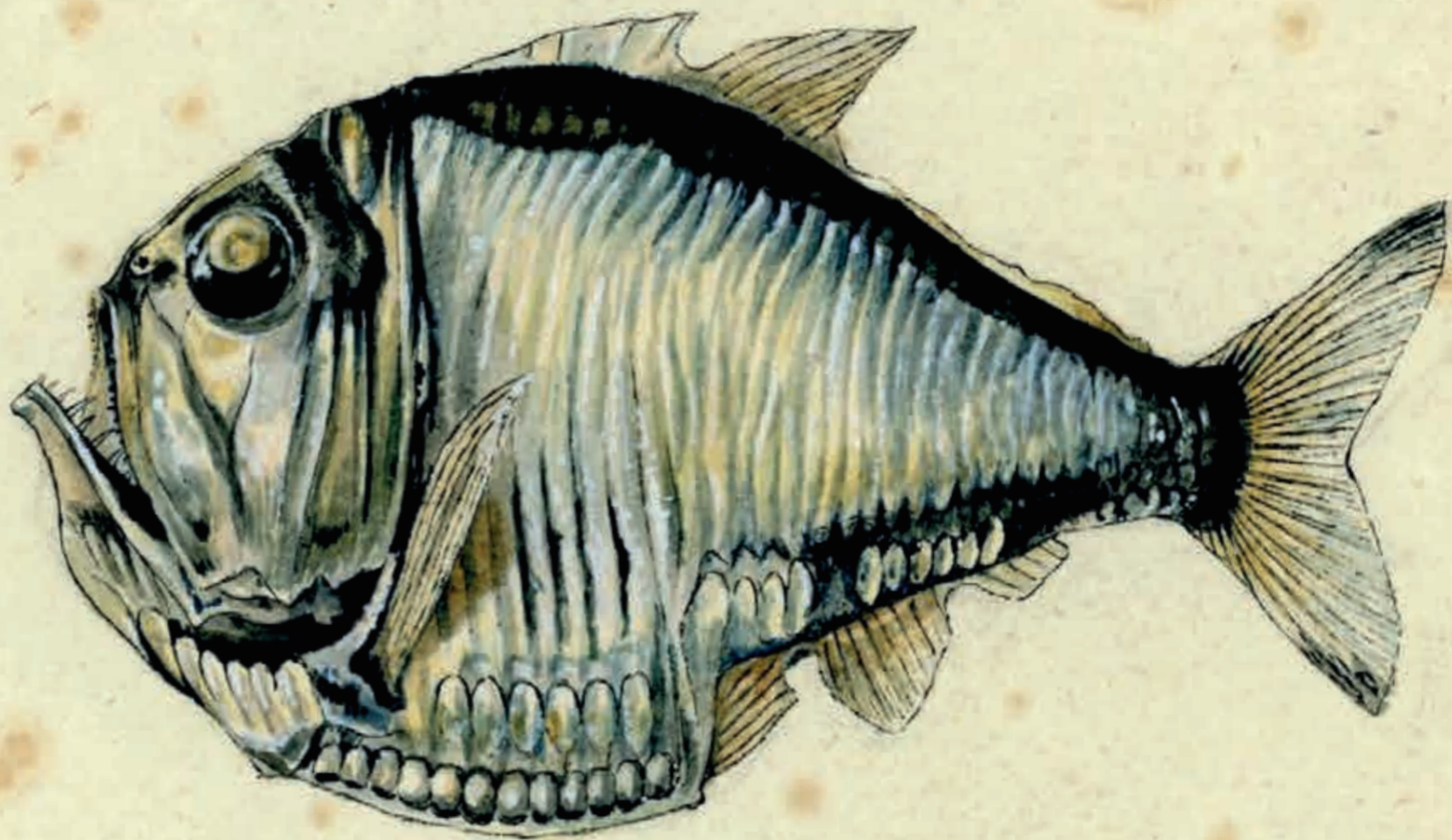
Christie samlet inn beskrivelser og tegninger av arter fra norskekysten. I 1835 fikk han denne perlemorsfisken, en «ved Gaarden Husebye ved Ranfjorden i Helgeland 16. Martii funden Fisk».

Christie collected descriptions and drawings of fish species from the Norwegian coast. This hatchetfish from 1835 is described as “a Fish found by the Farm Husebye by Ranfjorden in Helgeland, March 16th”.

Bilde/Image: Billedsamlingen, Universitetsbiblioteket i Bergen

Sternoplyx Olfersii / 2

A.

A.

i Stranden

Tegning af en ved Gaarden Husebje ved
Island d. 16de Martii 1835 funden Fisk, som A.
uvel Bergens Museum. C. Fiskens Bug, s

Over: Museumsbygningen på Nygårdshøyden ble tatt i bruk høsten 1865.

Above: The “new” museum at Nygårdshøyden opened in the autumn of 1865.

Poster, Berlin, 1820s. Bilde/Image: Billedsamlingen, Universitetsbiblioteket i Bergen

Venstre: Montre, Bergens Museum omkring 1900.

Left: Showcases, Bergen’s Museum, around 1900.

Bilde/Image: Billedsamlingen, Universitetsbiblioteket i Bergen

Oldsager.

a. Vaaben og andre i gravhøie fundne sager af sten	95	
b. Vaaben og andre i gravhøie fundne sager af jern	190	
c. Vaaben og andre i gravhøie fundne sager af kobber og messing	40	
d. Prydelser og deslige af guld og sølv	15	
e. Urner og gravlamper af sten, ler, kobber, messing og jern (foruden en mængde fragmenter)	34	
f. Idoler af sten, kobber, messing og træ	9	
g. Reliquie-skrin	2	
h. Andre sager, henhørende til den katholske kultus	32	
i. Drikkehorn	6	
k. Gamle vaaben og dele af vaaben	72	
l. Runestene og andre runemonumenter	5	
m. Pergamentbreve	200	
n. Primstave	29	
o. Diverse andre oldsager	40	769

Mynter og medaljer.

Af guld, platina, sølv og kobber	3000
----------------------------------	------

Malerier.

a. Byzantinske	8	
b. Oljemalerier	100	108

Haandtegninger.

a. Af oldsager ca.	80	
b. Fiske	43	
c. Blomster og insekter	10	133

Kobberstykker og steentryk.

a. Kobberstykker, ca.	200	
b. Steentryk	70	270

Konst-sager og andre sjeldenheder,

hvoriblandt 29 etnografiske sager, omtrent		130
--	--	-----

Naturalier.

a. Fiske og insekter i spiritus	212	
b. Do., tørrede	45	
c. Søevexter, tørrede	122	
d. Skeletter og dele af skeletter	26	
e. Fugle, udstoppede	105	
f. Fiirføddede dyr, udstoppede	13	
g. Skind af fiirføddede dyr, tjenlige til stopning	47	
h. Do. af Fugle, tjenlige til stopning	50	
i. Insecter	916	
k. Planter, tørrede, ca.	900	
l. Fugle-æg, udblæste, ca.	240	
m. Konchylier, ca.	300	
n. Petrefacter	157	
o. Mineralier, ca.	800	3933

Bøger og karter.

a. Bøger, ca.	205	
b. Kartter	20	
c. Manuskripter	56	281

Tilsammen 8624

I august 1841 var en ellers nedtrykt Ivar Aasen full av begeistring over alt han hadde sett i Christies museum:

.. opstillede sjeldne Fiske og Sødyr, dernæst en Mængde Reptilier, Slanger og mindre Fiske i Spiritus; i et stort Værelse ere adskillige Malerier, mærkelige gamle Møbler, en Mængde Steenvaaben fra Oldtiden, Nogle Dyr og Skeletter, samt en stor Mængde Insekter; i et andet Værelse sees Jærnrustninger, Brynjer og gamle Vaaben, samt adskillige Vaaben fra de Vilde i Australien og Amerika

Johan Sebastian Welhaven var ikke fullt så imponert. Omtrent samtidig som Aasen bearbejder inntrykkene står Welhaven foran sine studenter ved universitetet i Christiania og er riktig så vittig:

Lite er overleveret om Dorothea Engelbrektsdatter. Imidlertid forevises, mine Herrer, paa Bergens Museum med andakt hennes nattkappe

Med det satte han fingeren på noe viktig – om museet og tingene som er samlet der. Hvorfor er denne tingen her? Dorthes nattkappe betyr gjerne lite med tanke på arbeidene til Norges første kjente kvinnelige forfatter. På den andre siden kan den romme meningsfulle historier – både om Dorothe selv og tiden hun levde i. Christie må vel ha tenkt litt på det mens han og broren ordnet i det nye museet: Hva har skjedd når en tilfeldig fisk fra vestlandskysten og et kastevåpen fra Australia møtes i et hus ved Lungegårdsvannet i Bergen?